

TARTU ÜLIKOOL
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut

Karl Anton

**„Back in the U.S.S.R.”. Vokaalinstrumentaalansambli *The Beatles* jõudmine
Nõukogude Eestisse ning kohaliku biitmuusika teke**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: prof. Mati Laur

Tartu 2015

Sisukord

Sissejuhatus	3
Allikad.....	3
1. Lääne popmuusika Eestis enne biitleid	6
2. Biitlitest Nõukogude Eesti ajakirjanduses.....	8
3. Biitlite muusika jõudmine Nõukogude Eestisse.....	11
4. Biitlite mõju muusikaväliselt.....	16
5. Tee esimeste biitansambliteni	18
6. Ansamblite tarifytseerimine.....	23
Kokkuvõte	26
Bibliograafia	28
Summary	30

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on uurida vokaalinstrumentaalansambli The Beatles muusika jõudmist Nõukogude Eestisse ning nende muusika mõju. Valik osutus just biitlitele, kuna nende muusika on see, mida paljud Nõukogude Eestis elanud inimesed on pidanud enda esimeseks kokkupuuteks lääne popmuusikaga. On raske uskuda, et biitlite laulud olid ilmtingimata esimesed, mida kuulati, kuid nende laulud olid paljudele esimesed, mis tekitasid piisavalt püsivaid mälestusi. 2006. aasta õigekeelsussõnaraamatus on sõnale biitel seletus – bändi The Beatles liige. Teiste toonaste bändide kohta sellist ametlikku sõna kasutusel ei ole – see peaks väga hästi iseloomustama biitlite tähtsat rolli. *Biitlid on nii võimsad, et on painutanud eesti kultuuriruumis mõiste «biitmuusika» tähendust. Vähemalt kõnekeeles seostatakse seda otseselt biitlitega, samas kui beat music inglise kultuuriruumis tähendas pigem muusikazhanri laiemalt, kus loomulikult biitlil oli kaalukas roll. Siin seevastu tähistatakse «biitmuusikaga» eelkõige biitlite moodi tehtud ja mängitud muusikat.*¹ Antud töö teine eesmärk on uurida, kuidas kujunes Eestis välja biitmuusika, kuna enamasti oli alustavatel bändidel eeskujuks The Beatles. Samuti on töös jälgitud, millised raskused seisid ees Eesti esimestel kitarriansamblitel.

Teema valikul sai oluliseks isiklik huvi antud muusika ja ajastu vastu ning ka see, et senimaani ei ole Eestis biitlite muusika kohta eriti põhjalikult midagi kirjutatud, samuti on vähe kirjutatud esimestest biitansamblitest.

Allikad

Väga palju on tõlgitud välismaist kirjandust biitlite kohta, kuid enamasti on need bändi biograafiad või üksikute liikmete elulood – üldjuhul sealt praeguse töö jaoks midagi kasulikku ei leidunud. Inglisekeelsena on ilmunud Juri Peljušonoki raamat biitlite generatsioonist Nõukogude Liidus², kuid kahjuks on see raamat keskendunud

¹ Velner Valme, Biitlid kui eesti kultuuri tüvitekst = <http://arvamus.postimees.ee/2706326/biitlid-kui-eesti-kultuuri-tuvitekst> [vaadatud 17. 5. 2015].

² Pelyushonok, Yury, 2004, Strings for a Beatle Bass : the Beatles Generation in the USSR, Ottawa

Venemaale, kus biitlite muusika kohalejõudmine ja mõjud olid natukene teistsugused. Põhjuseid selleks oli mitmeid, esiteks ei levinud Venemaale nii hästi piraatraadiojaamad, teiseks oli Eesti siiski NSV Liidus üks läänelikumaid regioone ja seda isegi võrreldes Lätiga. Samal arvamusel oli Vello Salumetsa raamatu „Rock-rapsoodia” kohaselt ka Läti kuulus laulja Peter Anderson: *Lätis oli rockmuusika põlu all ja Peteri arvates oli Eesti Lätiga võrreldes täielik välismaa.*³ Kuid kahjuks peab Eesti ja ülejäänud NSV Liidu biitmuusika võrdlus jääma mõne tulevase uurimustöö teemaks.

Kõige põhjalikumalt on Eestis levimuusika ajaloost kirjutanud Valter Ojakäär, kelle raamatusari „Eesti levimuusika ajaloost” on kõige kokkuvõtlikum koguteos, mis on Eestis väljaantud. Praeguse tööga haakub sealt viimane raamat, „Oma laulu leidsime üles”, kuid ka seda on võrdlemisi vähe, sest Valter Ojakäär ütleb raamatu sissejuhatuses: [...] *1960. aastail alustanud ansamblite tegevust on piisavalt valgustanud Vello Salumets raamatus „Rock-rapsoodia”(1998). Seal toodule on raske midagi juurde lisada.*⁴ Seega on ainus eestikeelne raamat, millest korralikult lähtuda saab Vello Salumetsa raamat „Rock-rapsoodia”, mis on kokkuvõtlik teos Eesti biitmuusika ajaloost ja bändidest. Kohati kirjeldatakse seal ka samal ajal läänemaailmas toimunud „muusikarevolutsiooni”. Kahjuks esineb nimetatud raamatus tihti muusikateooria-alaseid vigu, kuigi sellest hoolimata on raamat parim kokkuvõtlik teos 1960. aastate Eesti biitmuusikast.

Nõukogude Eesti ajakirjanduses ei kajastatud levimuusikat eriti tihti. Käesoleva töö jaoks uurisin läbi aastakäikude 1963-1968 ajalehed Noorte Hääl, Sirp ja Vasar, Edasi ning ajakirja Kultuur ja Elu. Üllatavalt tihti kirjutati nende ajalehtede veergudel džässmuusikast, mis küll oli osa lääne levimuusikast, kuid siiski mitte käesoleva töö uurimisteema. Samas leidsid ka artikleid, kus kirjutati biitlitest, erinevatest kitarriansamblitest ning popmuusikast üldiselt, kuigi ajaliselt vanemates artiklites üpris tendentslikult.

Viimane töös kasutatud allikas oli küsimustik, millele vastanud olid esialgse plaani järgi vahemikus 1940-1960 sündinud kõrgharidusega meessoost isikud. Antud sünniaastad on valitud selliselt, et vastanute seas oleks nii inimesi, kes esimese biitlite plaadi ilmumise ajal olid juba kõrgkoolis ning kõige viimase sünniaastaga inimesed oleksid nii-öelda biitlite fännide viimane laine, kes olid viimaste biitlite plaatide

³ Vello Salumets, Rock-rapsoodia, Tallinn 1998, lk 79.

⁴ Valter Ojakäär, Oma laulu leidsime üles. Eesti Levimuusika ajaloost 4, Tallinn 2010, lk 7.

ilmumise ajal üpris noored, ning kes tihtipeale said infot biitlite kohta vanematelt sõpradelt või sugulastelt. Küsitlusele vastas neli inimest, kuid töös on kasutatud ainult kahelt saadud vastuseid. Kõige rohkem said vastukaja järgnevad küsimused: „Kas koolis või tutvusringkonnas esines muusikaeelistuste alusel gruppidesse jagunemist?“, „Kas Nõukogude Eestis jõudis Teie hinnangul tekkida nn. biitlomaania?“, „Kas vanemate ja/või õpetajate seas kohtas ka positiivset suhtumist noorte lembusesse läänemaailma muusika suhtes?“

1. Lääne popmuusika Eestis enne biitleid

Eesti esimeseks suuremaks kokkupuuteks lääne popmuusikaga võib lugeda 1963. aasta 22. märtsil Estonia kontserdisaalis toimunud Itaalia vokaalinstrumentaalansambli esinemist. Bändi solist oli Marino Marini, kes oli ühtlasi ka selle ansambli juht. Kahjuks ei olnud Estonia kontserdisaalis piisavalt ruumi, et kõik soovijad kontserdisaali mahutada, kuid tänu Eesti Televisiooni toleleagsele režissöörile, hilisemale kuulsale dirigendile, Eri Klasile, õnnestus see kontsert hiljem üle kanda ka televisioonis. Ühtlasi olevat see olnud Eri Klasi esimene ülesanne telerežissööride kursusel.⁵ Kuna toona oli suuremale osale Eestist kättesaadaval ainult üks telekanal, siis oli see kontsert hilisematel aegadel kättesaadav kõigile televaatajatele. Kontserdi toimumise õhtul, kell 22.00, tegi raadio I programm ka ülekande.⁶ Just tänu sellele kontserdile nägi suurem osa Eesti noori muusikuid ja muusikasõpru esimest korda elektrikitarr ja lintkajaga varustatud kitarrivõimendit.⁷ Marino Marini kitarristi kasutatud elektrikitarr juures on tähelepanuväärne see, et tegemist oli spetsiaalselt elektrikitarriks ehitatud pilliga (Gibson Es-5). Eestis oli enne seda nähtud küll Eesti Raadio Estraadiorkestri juhile, Emil Laansoole, ehitatud kitarr, kuid see oli algselt siiski ehitatud akustiliseks kitarriks ning helipeade süsteemi ehitasid sinna juurde Eesti kohalikud elektroonikud. Emil Laansoo kuulus kitarr oli Teise Maailmasõja eelse pilli, Gibson Es-150 koopiat, mis ehitati viiulimeistri August Kristali töökojas. Peale Marino Marini kvarteti kontserti hakkasid väga palju Eesti bändid esitama tema laule, mis hoolimata väga vähesest itaalia keele oskusest siiski publikule meeldisid ning meelde jäid. Üks kuulsamaid laule, mida paljud Eesti bändid mängisid ja mängivad siiani, on „Quando”. Esimestest biitmuusikabändidest, mis võttis Marino Marini kvartetti endale eeskujuks, oli Lõuna bänd, ansambel Jüri Rausi juhatusel. *Eri Klasilt saadi Marino Marini palade noodid ja laulusõnad.*⁸ Loomulikult bändi arenedes julgeti repertuaari võtta ka biitlite lugusid, mis tänu nende mitmehäälsusele, olid tehniliselt tunduvalt keerulisemad.

⁵ Ojakäär, 2010, lk 159.

⁶ Noorte Hääl, 23.3.1963.

⁷ Salumets, 1998, lk 39.

⁸ Samas.

Peale Marino Marini kvartetti külastas Eestit veel teisigi välismaa artiste, kuid enamasti olid need instrumentalistid, orkestrid, vokaalansamblid, koorid ning vahel harva ka džässbändid. Välismaiseid biitansambleid 1960. aastatel Eestis ei nähtud. Hoolimata sellest, et 1968. aasta 26. aprillil toimus Tallinnas, Kinos Kosmos rockfestival, [...] *kontsert, mida hiljem on hakatud õigustatult nimetama kogu NSV Liidu esimeseks rockifestivaliks.*⁹ Sellest võib järeldada, et Eesti oli ülejäänud Nõukogude liidust biitmuusika mõttes aastaid ees.

⁹ Salumets, 1998, lk 39.

2. Biitlitest Nõukogude Eesti ajakirjanduses

Hoolimata faktist, et Nõukogude Liidus oli juurdepääs lääne ajakirjandusele raskendatud, mainiti juba 1963. aasta 27. augusti ajalehes Советская культура vokaalinstrumentaalansambleid. *Ometigi kõrvuti eesrindliku ja eluterve estraadimuusikaga ja kõrvuti professionaalsete heliloojate ja esitajatega, kes loovad ja esitavad kerget muusikat on veel kahjuks Eesti muusikaelus džässi kakofoonia, mida jõuliselt propageerivad niinimetatud „vokaalinstrumentaalansamblid“. Ideelis-kunstilise suunaga nendes kollektiivides tegelikkuses ei tegele mitte keegi. Nende „ansamblite“ repertuaaris on muusika, „mis ajab iiveldama ja tekib oksetunne“, nagu väga tabavalt väljendus oma kõnes N.S. Hruštšov. Meie muusikategelaste kohus on otsustavalt võidelda sellise „muusika“ ja selliste „ansamblitega“. Sest see, mida propagandeerivad sarnased kollektiivid, kannab võõra, ideetu lääne kunsti pitsert. Vaikida ja mitte võidelda sellega – tähendab taganeda ideoloogilises võitluses, milleks kutsub meid üles Kommunistlik partei.*¹⁰ 1960. aastate alguses valitses Nõukogude ametlikes muusikaringkondades üpris suur vastasseis läänelikule muusikale, eriti džässile. *Partei ja valitsuse juhtide kohtumisel loomingulise intelligentsiga räägiti ka üleliigsest džässmuusikaga liialdamisest, nagu ühest valest suunast nõukogude kultuuris.*¹¹ Valter Ojakäär väidab raamatus „Oma laulu leidsime üles“, et samas artiklis olevat ka biitlite esmamainimine Nõukogude Liidu ajakirjanduses, kuid originaalartiklist sellist infot leida ei olnud võimalik.¹²

Inglismaa ajalehe The Telegraph ajakirjanik Alexander Bratersky väitis artiklis „Back in the USSR: the Beatles Shaped Generation in Soviet Russia“, et biitlite esmamainimine Nõukogude Liidu ajakirjanduses oli 1964. aastal ajalehes Pravda, kahjuks Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivi raamatukogus olevatest 1964. aasta Pravdadest sellist artiklit ei leidnud.¹³

¹⁰ Eugen Kapp, Музыка и жизнь. – Советская культура, 27.8.1963, lk 1.

¹¹ Samas.

¹² Ojakäär, 2010, lk 14-15.

¹³ Alexander Bratersky, Back in the USSR: the Beatles shaped a generation in Soviet Russia = <http://www.telegraph.co.uk/sponsored/rbth/culture/9663838/beatles-ussr-soviet-russia.html> [vaadatud 23.5.2015].

Eesti esimene artikkel biitlitest ilmus ajalehes Edasi juba 1967. aasta 7. mail. Artikli pealkiri oli „Biitlite ansambel küsimärgi all” ning selle autoriks hilisem Eesti spordireporter ning saatejuht Vello Lään. Artikli eesmärk oli teatada biitlite peatsest lahkuminekust (mis tegelikult toimus alles 1970. aasta aprillis). Ajalehes Edasi kirjutati käesolevas artiklis järgnevalt: *McCartney teatas, et «lõvilakad» kavatsevad lahku minna. Oodatavat vaid, millal saab valmis arvult teine biitlitele pühendatud film. Kuigi trupi mäenedžer Brian Epstein deklareeris märtsikuu kolmandal nädalal, et see jutt ei vasta tõele, pole ime, kui ansambel siiski laiali läheb.*¹⁴ Toon siinkohal artiklist välja mõned näited sellest, kuidas Lään kirjutas biitlitest negatiivsel toonil. *Nõudmine, mis ületab pakkumise, viib kvaliteedi alla. Paljudel biitlite lugudel pole seetõttu mingit kunstilist väärtust, see omakorda annab trumbid kätte biitlivastastele muusikasõprade seas.*¹⁵ Kahjuks ei saa kontrollida, millist biitlite plaati või plaate autor artiklis mõtles, kuid üldiselt on biitlite fännide seas nende nii-öelda keskmise perioodi plaadid väga hinnas. Just see oli periood, mil biitlid loobusid aktiivsest tuurimisest, keskendusid rohkem enda loomingule ning sellele, et välja antud plaadid oleks mitmekülgsemad ja keerulisema ülesehitusga. Ühtlasi olid biitlid sel ajal enda pillimängu kõrgtasemel – kitarrist George Harrison oli just naasnud Indiast, sitariõpingutelt, tänu millele oli tema kitarrikäsitlus hoopis vabam ning huvitavam. Varasemal ajal heideti biitlitele tihti ette seda, et laulud olevat liiga lihtsakoelised ning -meelsed. Järgmisena kirjutab Vello Lään asjast, millel oli osati ka tõepõhi all, ehk sellest, kuidas John Lennon ütles kuulsad sõnad: „Biitlid on kuulsamad, kui Jeesus Kristus.”¹⁶ *Biitlitel on veel teist liiki mõjukaid vaenlasi. Kritiseerivad nad ju Ameerika Vietnami-poliitikat ja ei lange põrmu jumala ees. J. Lennon võitis ateistlikus artiklis (ilmus USA ajakirjas «Datebook»), et ristiusk on hääbumas ja et ta paratamatult peabki kaduma. Kirikuringkondi ärritas eriti tema humoorikas ütlus: «Oleme kuulsamad kui Kristus» Ühendriikide lõunaosariikides keelati biitlite heliplaatide esitamine ringhäälingus [...] Ku-Klux-Klan teatas kohe, et biitlid on mürgitatud kommunismist (!).*¹⁷ Loomulikult jätab Vello Lään mainimata, et biitlite laulja John Lennon vabandas hiljem sellise väljaütlemise pärast, kuid on olemas ka võimalus, et selline info Nõukogude Eestisse ei jõudnud.

¹⁴ Vello Lään, Biitlite ansambel küsimärgi all. – Edasi, 7.5.1967, lk 3.

¹⁵ Samas.

¹⁶ Lause ilmus intervjuus John Lennoniga ajalehes „London Evening Standard” 4. märtsil 1966.

¹⁷ Lään, Biitlite ansambel küsimärgi all.

Artiklis mainitakse ka, et Eesti muusikud ning heliloojad suhtuvad biitlite muusikasse teatava soosinguga. *Kiitvalt suhtuvad neisse ka meie kerge muusika spetsialistid Uno Naissoo, Aarne Oit ja mitmed teised. Helilooja Ants Sõber märkis samuti, et tal pole midagi biitmuusika vastu, kuid selle kõrval tuleb mõista ka klassikalist ja džässmuusikat, ei tohi sattuda liialdustesse.*¹⁸ Kokkuvõtvalt avaldatakse artiklis juba lootust, et ehk toovad biitlite uued albumid muusikas ka uued tuuled. *Tundub, et biitlitel endil on villand senisest stiilist ja nagu näitasid viimased heliplaadid, oli nende esinemises juba mõndagi uut. Võib-olla – kui kuuldused vastavad tõele, et biitlid sõlmisid uue pikaajalise lepingu – nende värskem, mitmekesisem stiil avab uue lehekülje ka biitmuusikas.*¹⁹ 1974. aasta juulis kirjutas ajalehes Noorus tuntud Eesti helilooja ja muusik Uno Naissoo: *Paistab, et biitmuusikas hakkab ka esimene puhang looja minema. Kui biiti algusest meenutada, siis minu arvates ehk järele jääda Lennoni ja McCartney “Eile”...*²⁰

Arvestades ansambli populaarsust Nõukogude Eestis, kajastas siinne ajakirjandus nende muusikat küllalt vähe. Tihtipeale oli biitlite kajastamine seotud ka teiste teemadega. Näiteks kirjutati biitansamblist Optimistid, kuid kirjeldades nende muusikat, mainiti ka biitleid²¹. Samuti olid uuritava bändi kohta käivad artiklid või lõigud artiklitest enamasti negatiivse tooniga, heites tihtipeale biitlite muusikale ja biitmuusikale üldiselt ette liigset läänelikkust.

¹⁸ Lään, Biitlite ansambel küsimärgi all.

¹⁹ Samas.

²⁰ Salumets, 1998, lk 372.

²¹ O. Olli, Kitarristid-optimistid. – Kultuur ja Elu, nr. 5, 1967, lk 40-41

3. Biitlite muusika jõudmine Nõukogude Eestisse

Nõukogude Eestisse jõudis Biitlite muusika enamasti väliseid kanaleid pidi. Teadupärast Nõukogude Liidus biitlite algusaegadel nende plaate ei levitatud. Nõukogude Liit oli heliplaatide tootmises ja turustamises lääne maailmast pikki aastaid tagapool. *Teatavasti lasi esimesed kauamängivad (LP) plaadid turule ameerika firma Columbia 1948. aastal. 12. veebruaril 1954 leiame Sirbis ja Vasaras kirjutise „Haruldane heliplaat”, mis üksikasjaliselt kirjeldab uut heliplaati, muidugi mainimata, kust säärane imeasi pärit on. Küll aga loeme, et plaat on valmistatud nõtkest plastmassist, mille „keemilise sünteesi ajalugu läheb tagasi kuulsa vene keemiku A. Borodini teaduslike tööde juurde.” [...] Niisiis ikkagi kaudselt vene leiutis.*²² Esimesed originaalid biitlite plaatidest jõudsid Eestisse välismaal elavate sugulaste kaudu. Paljud salvestused levisid ka ümberlindistuste kaudu. Osa õnneliketest inimestest, kes suutsid endale saada biitlite plaate, rentisid neid välja ümberlindistamise tarvis.

Lisaks oli veel üks ümberlindistamise viis, mis Eestis siiski väga levinud ei olnud. Nimelt salvestati Nõukogude liidus vinüülplaate ümber ka röntgenkiledele. Tallinna Naha- ja Jalatsitootmiskoondise Kommunaar juures tegutsenud ansambli Kings laulja ning soolokitarrist Valdur Lehtla meenutab röntgenpiltidele salvestatud plaate järgnevalt: *60. aastate algul pakkusid mitmed Venemaalt tulnud “tumedad kujud” Tallinnas Viru tänaval otse kohvrast röntgenpilte, kuhu oli mingi spetsiaalse aparaadiga salvestatud Elvis Presley, Chuck Berry, Little Richardi, Jerry Lee Lewise ja teiste rockstaaride menulugusid. Muide, need olid tõepoolest ehtsad kopsupildid, ilmselt sobis just see materjal paremini kui mingi teine, helivagude sisselõikamiseks. Neid algelisi omavalmistatud heliplaate võis kodus grammofooniga kuulata.*²³ Samuti tuleb välja, et Rakvere kitarristide ansambli rütmikitarrist Jaak Neiman olevat Tallinnast hankinud kopsupiltidele pressitud Elvis Presley laule.²⁴

Esimene Nõukogude Liidus välja antud biitlite lugu oli „Girl”, mis ilmus 1967. aastal plaadifirma Melodija alt, plaadil *Музыкальный калейдоскоп*.²⁵

²² Ojakäär, 2010, lk 14-15.

²³ Salumets, 1998, lk 32-33.

²⁴ Samas, lk 54.

²⁵ eesti k. muusikaline kaleidoskoop.

Loomulikult ei olnud sellel albumil loo taga autoreid, vaid oli kiri *слова и музыка народные*.²⁶ 1972. aastal tuli Nõukogude Liidus välja biitlite plaat „Let It Be”

Samuti tuli küsitlusest välja, et Soome televisioonis, mida võis Põhja-Eestis näha, on erinevatel aegadel biitlite kontserte üle kantud, kuid kuna Eestis oli vähe televiisoreid, ei saa seda eraldi väga suureks põhjuseks lugeda. Küll mainisid mõned Lõuna-Eestist pärit inimesed, et nende tuttavad, kes elasid Põhja-Eestis, nägid Soome televisioonist üksikuid biitlite kontsertide katkeid.²⁷ Ansambli Kings soolokitarrist ning laulja Valdur Lehtla meenutab enda kokkupuudet Soome televisiooniga järgnevalt: *Olin vist esimesi tallinlasi, kellel oli juba 1959. aastal 12 kanaliga televiisor ja täna katusele konstrueeritud antennile võimalus vaadata Soome TVd. Kui 1960. aastal sai ostetud veel magnetofon, mis oli NSV Liidus üldse teine väljalase, siis avanes mul võimalus kogu kuuldavast informatsiooni makilindile salvestada. [...]* Mäletan et tegin tihti koolist poppi, sest päevasel ajal, mil ekraanil kumas tabel, mängis taustaks rockmuusika. Üsna tihti mängis jutti mingi esineja kogu LP materjal. Ole ainult mees ja lindista.²⁸ See on suurepärase näide sellest, kui suur osa Nõukogude ajal liikunud lääne muusika kohta käivat infost saadi kätte tänu osavatele raadio- ja filmiamatööridele. Samuti tuleb siit välja Lõuna-Eestis elanud noorte kehvem positsioon võrreldes Põhja-Eestis elanud eakaaslastega. Isegi sobiva tehnika olemasolul ei olnud võimalik Lõuna-Eestis püüda Soome televisiooni signaali. Samuti olid üpris heas seisus Lääne-Eestis või Saaremaal ja Hiiumaal elavad noored muusikahuvilised, nimelt levisid neile piraatraadiote lained tunduvalt paremini.

Üheks olulisemaks info leviku viisiks oli siiski alati isiklik suhtlus. Sama tuli välja, kui üks küsitlusele vastanud inimene ütles, et temani jõudis biitlite muusika enamasti sõprade ja tuttavate kaudu.²⁹ Samuti meenutab Eesti üldlevinud arvamuse kohaselt tuntuim biitlomaan, Ivo Linna, et temani jõudsid paljud biitlite lood ning salvestused vanema venna Taivo Linna kaudu, kes mängis Tallinnas tegutsenud ansamblis Peoleo kitarri ning mandoliini.³⁰

²⁶ eesti k. sõnad ja muusika rahvapärane.

²⁷ Toomas Tiivel 20. märtsil 2013 autorile.

²⁸ Salumets, 1998, lk 32

²⁹ Toomas Tiivel 20. märtsil 2013 autorile.

³⁰ Ilmar Pall, NOLK, KEDA KEEGI EI TEADNUD: Eesti viimaste aastakümnete tuntuim levilaulja Ivo Linna räägib Ilmar Pallile neist aegadest, mil ta nimi veel palju ei öelnud ehk noorusaastatest kuuekümnendail = <http://kes-kus.ee/nolk-keda-keegi-ei-teadnud-eesti-viimaste-aastakumnete-tuntuim-levilaulja-ivo-linna-raagib-ilmar-pallile-neist-aegadest-mil-ta-nimi-veel-palju-ei-oelnud-ehk-noorusaastatest-kuuekumnendail> [vaadatud: 24/05/2015].

Suurimaks infokanaliks, mille kaudu biitlite muusika ning popmuusika üleüldiselt Eestisse jõudis, on siiski erinevad raadiojaamad. Tuntuim neist on kahtlemata Radio Luxembourg, mille kuulamist on paljud vastanud inimesed kirjeldanud. Üks küsitluses osalenud inimene kirjeldab enda kogemust Radio Luxembourgiga järgnevalt: *Radio Luxembourgiga signaal oli küll väga nõrk ja kahisev, kuid siiski sai sealt laule kuulata.*³¹ Lisaks Radio Luxembourgile levis Eestisse ka Rootsi rannikuvetes asuvalt laevalt saateid edastav Radio Nord, mille tegutsemisaeg jäi kahjuks väga lühikeseks. Vello Salumets kirjeldab toonaseid raadiojaamu järgnevalt: *Ainsad kohad, kust uut moemuusikat (vastava antenni olemasolul) kuulda võis, olid 60. aastate algul raadio ultralühilainel Sävelradio ja kesklainetel Radio Luxembourg, The Voice of America (Ameerika Hää), BBC, Radio Sweden ja mõned Poola raadiojaamad. Sõna “kuulda” on ehk veidi ülepakutud. Tegelikult “ujusid” need jaamad mööda eetrit ja suuremalt jaolt kostis ainult kahinat. [...] Agaramad raadionuppude kruttijad võisid kuulda rockmuusikat edastavaid piraatjaamu Radio Nord, Radio Caroline ja Radio London.*³² Seletuseks peab kindlasti lisama, et eelnenud jutus mainitud raadiokruttimine tulenes praktilisest põhjusest – päevasel ajal liikusid nimetatud raadiojaamad erinevate sageduste vahel, erandiks oli Radio Luxembourg, mis oli maailma võimsaima saatetugevusega jaam, ning mida võis kuulda Euroopa igas servas. *Öösel lõpetasid paljud raadiojaamad saated ja väljapeilitud muusikajaam püsis enam-vähem paigal.*³³ Radio Nord, Radio Caroline ning Radio London olid laevadel tegutsevad niinimetatud piraatraadiojaamad, mis maksude vältimiseks tegutsesid erinevate riikide läheduses neutraalvetes. Neist kõige kauem jõudis tegutseda Radio Caroline, mis uppus tormis 1979. aastal.³⁴ Oluliseks infoallikaks oli ka Soome Raadio. Yleisradio kõrvale loodi meelelahutuslik Sävelradio, mis läks eetrisse 2. mail 1963. aastal.³⁵ *Erilise populaarsuse, vähemalt siin Eestis, saavutas Sävelradio kolmapäevaõhtune saade “Kahdeksan kärjessä” (“Kaheksa paremat”), mis kujutas endast tüüpilist lööklaulude võistlust, kus rohkem punkte kogunud palad edasi pääsesid ja kehvemad välja kukkusid.*³⁶ Samuti meenutab

³¹ Märt Karmo autorile 20. märtsil 2013.

³² Salumets, 1998, lk 60-61.

³³ Samas.

³⁴ Horace B. Robertson, Jr., Law and Contemporary Problems, Vol. 45, No. 1, International Telecommunications, Winter 1982 [e-raamat] = <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1191296?uid=3737920&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21106570949673> [vaadatud: 24.04.2015].

³⁵ Salumets, 1998, lk 63.

³⁶ Salumets, 1998, lk 64.

Ivo Linna, kuidas nooruses sai piraatraadiojaamu kuulatud: *Mäletan üsna täpselt seda päeva, mil püüdsime selliseid raadiojaamu Radio Nord, Radio Luxembourg ja siis veel Soome jaama, kust tuli Kahdeksan Kärjessä nime all muusika edetabeleid. Niipea kui biitlomaania lahti läks, olin kohe müüdnud mees.*³⁷ Samuti hankis ansambli Toonika laulja ning basskitarrist Koit Karistu, muusikat Soome raadiost. *Koit jooksis tihti koolist viimasest tunnist ära, et lindistada saadet “Kahdeksan kärjessä”. See oli tähtsam, kui kõik muu! Beatlesi, Shadowsi, Lenne & The Lee Kingsi ning teiste ansamblite palad rändasid otseteed vastloodud Toonika repertuaari.*³⁸ Esimeseks biitlite lauluks, mis mainitud edetabelisaate „Kahdeksan kärjessä” tippu tõusis oli „Twist and Shout”. See oli laul, millega Soomes algas biitlite “palavik”, mis kestis läbi 1960. aastate. 1963. aasta lõpus oli mainitud edetabeli tipus laul „She Loves You”³⁹

Üllatavalt saab mainida ka fakti, et ka Eesti Raadios sai biitlite loomingut kuulata. Tarmo Pihlap, Tartus tegutsenud bändi Varjud laulja ja rütmikitarrist, hilisem väga kuulus laulja, olevat biitlid avastanud just nii: [...] *Beatlesi avastasin ma enda jaoks nii: meie auto seisis 1964. aasta kevadel Abja kandis ühe talu hoovis, kui äkki kostis autoraadiost mingi muusikasaade, kus Eesti Raadio diktor rääkis “lääne karvastest”, lastes jutu vahele biitlite lugusid. Mäletan, et esimesena hakkas kõlama I Wanna Hold Your Hand. See oli midagi täiesti uut! Ma ei kuulnud, mida nende “karvaste” kohta öeldi, kuid istusin kogu pooletunnise saate autos kui naelutatud. Šokk oli täielik. [...] ainsaks armastuseks sai (ja on muuseas praegugi) biit- ja rockmuusika. [...] Biitmuusika tuli ja võitis nii jäägitult, et mul ei olnud enam mingit valikuvõimalust.*⁴⁰

Enamasti salvestati raadiost tulnud lood lintmakkidele, et hiljem kodus sõnad ja akordid maha kirjutada. Akordide mahakirjutamine nõudis ka muusikalist kuulmist, mistõttu olid biitansamblites muusikakoolis käinud liikmed eriti hinnas. Polnud ju vahet, mis instrumenti keegi muusikakoolis õppinud oli, sest kui oli olemas muusikaline kuulmine, saadi kitarrimänguga enamasti hakkama. Makilindid olid samuti viis, kuidas biitlite muusikat Eestis levitati, ning ümber salvestati. *Ennast juba popmuusika asjatundjateks pidavad Toomas Kõrvits, Neeme Ninnas ja Vello Salumets*

³⁷ Pall.

³⁸ Salumets, 1998, lk 91.

³⁹ Veli Junttila, Suomi 1963: Beatles listaykköseksi – kertaheitolla = <http://www.ts.fi/mielipiteet/kolumnit/551421/Suomi+1963+Beatles+listaykköseksi++kertaheitolla>, [vaadatud 19/05/2015].

⁴⁰ Salumets, 1998, lk 293.

*said üsna korraliku šoki, kui külastasid esmakordselt Heigo Mirka kodu ja nägid riiuleid täitvat lindikogu.*⁴¹ Võib järeldada, et korralik lindikogu oli sama väärtuslik, kui suur plaadikogu.

⁴¹ Salumets, 1998, lk 71.

4. Biitlite mõju muusikaväliselt

Ühiskonnas rohkem märgatavad muutused olid ehk silmaga nähtavad – soengud ning riietumisstiil. Eestis, nagu ka teisel pool raudset eesriiet, olid moes biitlite soengud ning nende kantud riided. *Kes suutis hoolimata ühiskondlikest oludest kuulata biitleid ja näha välja nagu John, Paul, Ringo või George, kandis endas tükikest vabadust.*⁴² Saab isegi öelda, et 1960. aastate alguses, biitlite algperioodil, oli paljudel esialgsel biitmuusikabändide liikmetel iidolite potisoeng, biitleid kutsuti Eestis nende soengute järgi ka hellitavalt lõvilakkadeks. Hiljem käidi kaasas moe muutumisega, ning juustel lasti pikaks kasvada, et järgida hipiperioodi moodi. Pahatihti tekitas biitlite stiili järgimine probleeme nii koolis kui kodus. Lapsevanemad ei tahtnud, et nende lapsed oleksid niinimetatud „lõngused”. Tihtipeale toodi noortele moesoengukandjatele hirmutavaks näiteks teenistust Nõukogude armees, kus neil juuksed nii kui nii ära lõigatakse. *Oodake, kuni lähete sõjaväkke, siis aetakse teil pea nulliga paljaks.*⁴³ Samuti jõuti biitansamblite soenguid kritiseerida ajakirjanduses. *Biit-muusika jõudis ka meie noorte juurde ning leidis hea vastuvõtu. Ainult esimesed kitarristide ansamblid kopeerisid kramplikult kõike; koos paladega võeti üle ingliskeelsed sõnad ja isegi mängijate soengud. Meie vabariigis oli esimeseks ansambliks «Juuniorid», kes kandis endaga kõiki neid sünniraskusi.*⁴⁴ Näib, et ühiskonnas valitsev vastumeelsus noortele lõngustele oli ka eelnevalt olnud päris suur. *Muide, paar sõna soengutest. Peidetud püüe millegagi silma paista on snobism. Avalik veiderdamine soengu ja riietusega aga on vähemalt minu arvates puuduliku intellekti tunnuseks. Õnneks on see üheksakümne üheksa protsendi «karvaste» hulgas mööduv nähtus. Meie tänavapildile kitarriga ja kitarrita «karvased» muidugi au ei tee, aga ei ole ju mõeldav tänapäeval nende vastu rakendada Peeter I aegseid meetmeid.*⁴⁵

Teatav vahe tuli sisse ka biitlite ja Rolling Stonesi fännidel. Küsitluse kohaselt olevat viimatimainitud bändi fännid olnud tihtipeale natukene vanemad ning intelligentsemad. Kui biitlite fännid olid korralikumad ja korrektsemalt riides, siis Rolling Stonesi fännid üritasid neile vastanduda, nagu lääne maailmas, nii ka Eestis,

⁴² Valme.

⁴³ Salumets, 1998, lk 271

⁴⁴ O. Olli, Kitarristid-optimistid.

⁴⁵ Kalju Kass, Kerge muusika rasked probleemid. – Edasi, 26.11.1966.

kandes pikemaid juukseid ja ka riietumisstiil oli natukene vabam. Biitlite stiili järgijaid kutsuti läänes modideks⁴⁶, karmima muusika fänne rokkariteks.⁴⁷ Suurbritannias oli modide ja rokkarite vastandumine nii suur, et aeg-ajalt läks erinevate gruppide vahel isegi kakluseks.

Nõukogude Eestis said teatavad 1960. aastatel levinud riideesemed kultusobjektideks, näiteks alt laienevad teksapüksid. Õnnega koos olevatele noortele, saatsid välismaal elavad sugulased sulle õiged teksapüksid, mida tihtipeale julgeti kanda ainult väga oluliste pidude puhul. Teksapüksid said pea iga noore inimese ihaldusobjektiks, mistõttu neid ka üldjuhul väga hästi hoiti. Nõukogude aja noored olid leidlikud – kuivõrd korralikud teksad olid alt laienevad ning peaaegu maani pikkusega, pidi neid kuidagi tugevdama, et need vastu maad hõõrdudes ära ei kuluks. Abi sai metallist tõmblukust, mille üks pool teksade alumise ääre siseküljele õmmeldi. Kummalisel kombel oli Ivo Linna sõnul Saaremaa üks kohtadest, kust läänelik riietumisstiil ning soengud hakkasid ülejäänud Eestisse imbuma. *Paljudel olid sugulased läänes ja neile saadeti sealt igasuguseid hilpe.*⁴⁸ Üldjuhul olevat väiksemates kohtades elanud inimesed riietunud natukene teistmoodi. [...] *maanoored elasid rohkem kohalike reeglite järgi: veidi moekam riietus, lärmakam muusika või teistest erinev käitumine sai otsekohe külarahva ja kooliõpetajate hävitava kriitika osaliseks.*⁴⁹ Viljandis olevat 1967. aastal tänavapilt läinud juba üpris läänelikuks. *Selleks ajaks teadsid kõik Viljandi noored, mis on biitmuusika ja mida tähendab sõna "hipi". Muutunud oli tänavapilt – noortel olid seljas kirevad pluusid ja alt laienevad püksid, poiste pead aga katsid kaelani ulatavad juuksed.*⁵⁰ Juuste pikkusest ning riietusest võis sõltuda ka see, kas bänd saab esinemisloa või mitte. Näiteks saab siinkohal tuua Viljandi bändi Korallid. *Seda ansamblit ei saa enne lavale lasta ega talle esinemisluba anda, kui poisid on ennast korralikult riidesse pannud ja juuksed maha lõiganud.*⁵¹

⁴⁶ Ing k *mods*. Inimesed, kes jälgisid viimaste riidemoodi ning kuulasid kõige moodsamat muusikat.

⁴⁷ Ing k *rockers*. Noored, kelle muusikamaitses ja riietuses valitseb 1950. aastate vaim.

⁴⁸ Pall.

⁴⁹ Salumets, 1998. lk 338.

⁵⁰ Samas, lk 344.

⁵¹ Samas, lk 346.

5. Tee esimeste biitansambliteni

1960. aastate alguses tegutsenud biitansamblid on olulised, sest nende kaudu jõudis lääne biit- ja popmuusika Nõukogude Eestis suure kuulajaskonnani. Paljudel inimestel ei olnud kodus raadiost võimalik välismaiseid ansambleid kuulata, kuid juba esimestest biitansamblitest alates oli enamasti nende repertuaaris vähemalt mõni piraatraadiojaamadest kuulatud lääne poplugu olemas. Järgnevalt vaatleme, millised raskused tuli ületada esimestel Eesti biitmuusikaansamblitel, et mängida ideaaliks kujunenud muusikat.

Esimeseks ja ühtlasi suurimaks probleemiks oli kindlasti korraliku tehnika puudumine. Siinkohal ei olnud kasu isegi sellest, kui oli kogutud piisavalt raha, et endale sobilik instrument osta. Nimelt ei olnud elektrikitarr ja veel vähem elektrilisi basskitarre kuskilt osta. Tõele au andes peab ütleva, et näiteks Saksa Demokraatlikus Vabariigis toodeti erinevates koöperatiivides helipeadeta *archtop* või *jazzkitarre* ning samuti toodeti seal alates 1952. aastast kitarr nimega Musima, mida paljud hilisemad biitansamblid Eestis kasutasid, sest need olid ühed vähesed saadaolevad helipeadega kitarrid. Saksamaal toodetud Musima kitarrid olivat 1960. aastate keskel maksnud 180 rubla, mille hind tihtipeale alustavatel kitarristidel üle jõu käis.⁵² Samuti oli Tallinnas tegutsemas teeninduskombinaat Ühendus, mis tootis väga madala kvaliteediga elektri- ning basskitarre, mis olid küll paremad kui nõ. laudkitarrid, kuid võrreldes lääne maailmas toodetud kitarridega alla igasugust arvestust. Eelpool mainitud *archtop*kitarridele tehti tavaliselt helipead kättesaadavatest vahenditest. Värvikaim näide selle kohta on ehk see, kuidas noored tulevased kitarristid kiskusid taksofonidest välja mikrofonide magneteid, mida kasutati helipeade keeramiseks, sest mis see helipea ikka muud oli, kui vasktraati mähitud magnet ning natukene varjestust. Selline leidlikkus iseloomustab väga hästi esimest biitmuusikute põlvkonda, kui bändide tekkimise ajal tõesti midagi saadaval ei olnud, kuid tahe muusikat teha oli väga suur. Enamasti saeti elektrikitarrid välja kättejuhtuvast lauajupist, tihtipeale koos muusikategevust soosiva tööõpetuse õpetajaga. Suuremad raskused tekkisid, kui kitarr kaelale oli vaja lisada astmetraadid, mistõttu kasutati tihtipeale käsitsi valmistatud kere juures Venemaal toodetud seitsmekeelse akustilise kitarr kaela. Kui elektrikitarr veel leidis, siis basskitarridega oli asi hoopis teine.

⁵² Salumets, 1998, lk 341.

Juuniorite basskitarrist Juhan Hallistvee, meenutab enda rasket teekonda basskitarrini järgnevalt: *Tahtsin hirmsasti endale basskitarri valmistada, kuid eeskujuks polnud võtta ei pilli ega joonist. Kui kuulsin, et Tallinnas annab kontserti saksa lauljatar Bärbel Wachholz, läksin teda Kalevi spordihalli vaatama. seal nägin esimest korda korralikku basskitarri. Olin ennast varustanud tollipulga ja mõõdulindiga. Pärast kontserti kõndisin külma näoga lava taha ja palusin bassimängijal oma pilli näidata. Võtsin sellelt vabrikupillilt täpsed mõõdud ja hiljem oli kodus lihtne nende mõõtude järgi basskitarr valmis saagida. Mõne aja pärast tõi üks tuttav mulle ajakirjast leitud veelgi täpsemad joonised, nende järgi valmis minu teine omavalmistatud pill ja see oli juba peaaegu nagu ehtne.*⁵³

Olles valmistanud enda kätega pilli, seisis bassimängijal veel üks suur katsumus – kust saada keeli. Kuna poest ei olnud võimalik keeli saada, pidi olema taaskord leidlik. Lahenduseks sai tihtipeale kohaliku kultuurimaja, klubi või isegi kooli klaver, kus tangidega sobivad keeled välja lõigati ning need vastvalminud pillile peale pandi. Kuna keelte hankimine oli üpris suur vaev, leiti määrdunud keelte puhastamiseks samuti väga andekas lahendus. Nimelt keedeti keeltest mustus välja. Ühtlasi oli keeruline lugu ka (elektri)kitarrikeeltega, mida samuti eriti saada ei olnud, ning kui need kuskilt kalli raha eest saadi, olid need peaaegu mängimiskõlbmatud, kuna keeled olid liiga jämedad, lõhkudes nii kitarride kaelasid, kui kitarristide sõrmi. Taaskord tuli mängu leidlikkus, keeltelt keerati üks kiht metalli maha, kuid see oli väga pikk ja vaearikas töö, mis olevat võtnud ühe keele kohta terve õhtupooliku. Siinkohal tuleks veel välja tuua toona kättesaadaval olnud pillide üks suur miinus – neil puudus kaelas olev metallvarras, mis pidi keelte pingele vastupidist jõudu osutama. Et pillid mängitavad oleksid, pandi kitarrikaelad tihti mitmeks päevaks raskuste alla seisma. *Need kaelad läksid kõveraks, mistõttu pilli häälestus, eriti ülemises otsas, oli olematu. Aga kes sellest hoolis. Eks me panime neid raskuste alla ja siis vajus kael natuke sirgemaks tagasi.*⁵⁴

Selleks hetkeks, kui pill oli valmis ehitatud ning ka keeled peale muretsedud, tuli üle saada veel viimastest takistustest, muretseda endale võimendid ning õppida selgeks akordid. Enamasti kasutati võimenduseks kõige kättesaadavamaid võimendeid KINAP⁵⁵, mis andsid välja piisava võimsuse, et isegi basskitarri

⁵³ Salumets, 1998, lk 23.

⁵⁴ Mart Niineste, Muhi monoloogid: Ifi esimene Kitarr. – Kitarr nr 10, 2013, lk 6.

⁵⁵ KINAP – filmiprojektori helivõimendus.

võimendada. Ivo Linna, kes mängis Saaremaa esimeses biitmuusikabändis Müstikud, ütles ülalmainitud võimenduse kohta järgnevat: *Bass mängis meil läbi filmiprojektori KINAP võimenduse ja see tegi ausalt öeldes väga head häält.*⁵⁶ Mõned andekamad elektroonikud suutsid endale ise ehitada või lasta ehitada kajamasinaga võimendeid.⁵⁷ 1960. aastate alguses ning keskel ei liikunud veel Eestis eriti spetsiaalselt bändidele mõeldud instrumendi- ega üldvõimendusi. Esimesed korralikud, spetsiaalselt ansamblitele toodetud võimendid jõudsid Eestisse alles 1960. aastate lõpus või isegi 1970. aastate alguses. Tuntuimad neis olid kahtlemata Vermona ja BEAG⁵⁸. Viimane olevat kasutuses olnud näiteks Keila bändil Õnnelemb. *Toivo Asmeril õnnestus Keila kultuurimaja rahaga mingitest ladudest hankida BEAG-võimend [...].*⁵⁹ Eesti biitmuusika tekkimise esimestel aastatel kasutati võimenditena tihti peale ka tavalisi raadioid ning radioolasid, mis pahatihti pärast natukene valjemat bändiproovi põhjaliku hooldust vajasisid. Helivõimendite puudulikkust tasemest olid teadlikud ka ülejäänud muusikud, kes viljelesid pigem džassi või mängisid estraadiorkestrites. *Nimelt ei kannata saadaolevad võimendajad enamasti mingit kriitikat välja. See sunnib biitmuusikale omase ligilähedasegi kõla saavutamiseks võimendajast viimast välja võtma.*⁶⁰

Ainult tehnikast ei piisa, et kitarriansamblit teha, vaja on ka muusikateoreetilisi teadmisi või siis vähemalt seda, kuidas kitarril mingeid duure mängida. Esimesed akordid õpiti tavaliselt sõprade käest, kuna õppematerjale ei olnud saadaval. Esimene Eesti kitarrioõpik, mille autoriks oli Uno Loop, ning pealkirjaks „Kitarrimängu õpik”, kirjastati Eesti Riikliku Kirjastuse poolt alles 1964. aastal. Selle õpiku toimetaja oli praeguse kuulsa helilooja ja pianisti Olav Ehala isa Ludvig Ehala. Ühtlasi jäi see kitarrioõpik ainsaks eestikeelseks kitarrioõpikuks 1991. aastani. 1967. aastal kurtsid ka ansambli Optimistid liikmed, kitarrioõpetuse puudumise üle: *Kahjuks puuduvad meil vabariigis kitarrimuusika õpetajad. Mõndagi saaks küll ka praktikud korda saata. Rahvaloomingu maja võiks korraldada kursusi.*⁶¹ Sellest õpikust omandasid paljud enda esimesed kitarriakordid, näiteks ka Tarmo Pihlap. *Hispaaniapärase kitarrihäälestuse omandasin üsna kiiresti, abiks Uno Loobi õpik, ja*

⁵⁶ Niineste, Muhu monoloogid, lk 6.

⁵⁷ Kajamasin – vähemalt kahe magnethelipea ning lindiga salvestusseade, mis suutis heli viivitusega taastoota.

⁵⁸ BEAG – *Budapest Elektro-Akuszikai Gyár* (Budapesti elektroakustikatehas).

⁵⁹ Salumets, 1998, lk 357.

⁶⁰ Kass, Kerge muusika rasked probleemid.

⁶¹ Olli, Kitarristid-optimistid, lk 40.

*kui millestki aru ei saanud, siis pusisin nii kaua, kuni akordid kõlama hakkasid.*⁶² Haapsalu esimese biitansambli Alfa kitarrist olevat 1964. aastal kätte saanud Uno Loobi kitarrirõpiku, millepeale olevat ta kitarrilt ühe keele minema visanud ning selgeks õppinud hispaania häälestuse.⁶³ Seletuseks tuleb mainida, et Nõukogude Liidus toodetud akustilistel kitarridel oli seitse keelt ning neid pille mängiti teises häälestuses. Siinkohal tahaks ma siiski Vello Salumetsa raamatu „Rock-rapsoodia” kohta, millest viimane refereeritud lõik võetud on, teha ühe väikese paranduse, nimelt ei ole hispaania häälestus mitte tänapäevane traditsiooniline EADGBE-häälestus, vaid siiski niinimetatud avatud häälestus DGDGBE, kus lahtiseid keeli mängides tuleb välja G-duur.⁶⁴

Viimaseks probleemiks oli prooviruumi otsimine, kuna enamasti ei soovinud lapsevanemad, et nende võsukesed korteris või majas nii hullu lärmi teeksid. Väga tihti oli esimeseks prooviruumiks kool, kus õpiti. Enamasti olid ka õpetajad muusikaharrastust soosival seisukohal. Koolis proovi tehes oli kahtlemata suureks lisaboonuseks see, et saadi kasutada kooli helitehnikat, isegi kui see puudulik oli. Sellest hoolimata oli tahe bändi teha väga suur, ning puudujääkidest vaadati mööda. Paljud bändid olid ka erinevate ettevõtete hinge kirjas, kuna igal viisakal kooperatiivil, majandil ja tehasel pidi olema oma ansambel, kes nende piduüritustel esineb. Eesti esimestest biitmuusika kollektiividest esines ansambel Juuniorid Mererajooni kultuurimaja ehk Turu klubi egiidi all, ansambel Kings oli Tallinna Naha- ja jalatsitootmiskoondise Kommunaar hinge kirjas.⁶⁵ Tihtipeale olid kultuurimajade juhatajad raha teenimisel üpris leidlikud. Kui pikka aega käisid tantsõhtutel enamasti keskealised inimesed, siis pärast esimesi biitansamblite esinemisi oli näha, et ka noored vajavad tantsupidusid, kus ennast välja elada. Nii hakati paar korda nädalas korraldama avalikke tantsuõhtuid, millest suurematel käis kohati isegi üle 1000 inimese õhtu jooksul. *Vana Tombi saali kogunes Optimistide ja Virmaliste peoõhtutele üle tuhande inimese, teist sama palju ootas ukse taga. Kultuurimaja direktoril olid kõik kassaplaanid mitmekordselt täis.*⁶⁶ Kahtlemata ei olnud see kõige suurem publikuarv, mis Eesti biitmuusika bändi kontserdil nähti. [...] *Tallinna Lõuna klubi saali pressis Virmalisi kuulama üle tuhande inimese, 1500 aga jäi ukse*

⁶² Salumets, 1998, lk 292.

⁶³ Samas, lk 50.

⁶⁴ DGDGBE – kitarr häälestus, mida põhiliselt kasutatakse *slide* kitarrimängimisel. Tuntuim selle häälestuse kasutaja on Rolling Stonesi kitarrist Keith Richards.

⁶⁵ Salumets, 1998, lk 36.

⁶⁶ Samas, lk 148.

*taga(sic!). [...] Virmaliste esinemise ajal Tantsutares kogunes üle 2000 inimese. See oli liig mis liig. Suhteliselt väike saal oli nii kuulajaid täis, et Virmalistel tuli kaitsta end mängimise ajal laest ja seintelt nõrguva kondensatsioonivee eest vihmavarjudega.*⁶⁷ Selliste suurte pidude kohta on väga värvikaid näiteid, kuidas inimesed ei olevat enam saali sisse mahtunud, mistõttu hakati sisse tulema akendest. Toonased saalid ei olnud mõeldud nii suurtele rahvamassidele, mistõttu olevat suurematel pidudel seinad hingeaurust ja kondensist märjad olnud. Üks kunagine Tallinna Reaalkooli vilistlane meenutas, kuidas õpetajatel ei olnud küll midagi esimese *twisti*-peo toimumise vastu, kuid korraldaja-õpetajal olevat olnud palve mitte tantsida 3. korruse avatud rõdul, vastasel juhul oleks see resonantsi tõttu lihtsalt saali kukkunud.⁶⁸

1960. aastate alguses seisis alustavatel biitmuusika bändidel ees palju takistusi, enne kui sai hakata muusikat tegema. Paljudest tõketest saadi üle tänu eestlaslikule leidlikkusele ja kavalusele. Enamasti jõuti seatud eesmärgile üsna lähedale, mida tõestas ka väga suur publiku huvi biitmuusika vastu.

⁶⁷ Samas, lk 151.

⁶⁸ Karmo 20. märtsil 2013 autorile.

6. Ansamblite tarifytseerimine

Tänapäeval on raske ette kujutada olukorda, kus ansamblid ei saa enne avalikult esineda, kui nende repertuaar ning pillimänguoskus on kindlaks määratud. Esimestel kitarriansamblitel tuli tarifytseerimine läbida koos estraadiorkestrite ning muude isetegevuslastega. [...] *tuli uus kitarriansambel tarifytseerida. Ettemäng toimus 1964. aasta kevadel Eesti Raadio ühes stuudios. Kokkukogunenud žürii ees esinesid teineteise järel kaks esimest Eesti kitarribändi – Juuniorid ja Kommunaari ansambel. [...] Žürii jäi kuulduga rahule ja mõlemale ansamblile anti esinemisluba.*⁶⁹ Vello Salumets väidab enda raamatus järgnevat: *Ülevaatusel kohta avaldati ajalehes sõnum, kus nimetati osalejate hulgas ka kitarristide ansamblit. See võib olla üldse esimene tähis biitansambli olemasolust Eesti.*⁷⁰

Alates 1967. aastast aga tuli traadibändidel, biit- ja kitarrimuusikutele just eraldi nende kontrollimiseks kokku kutsutud, mänguoskust kontrolliva, žürii kadalipp läbida. *1966. aastaks olid Eesti vallutanud biitansamblid, seepärast korraldati 1967. aasta veebruaris Lõuna klubis pealinna biitansamblite ülevaatus, et kultuuritegelased võiksid saada kitarriansamblitest ülevaate. Kahel päeval esines 11-liikmelise žürii ees 32 Tallinna ansamblit.*⁷¹ Esimest biitansamblite ülevaatusel mainiti ka ajakirjas Kultuur ja Elu. *Hiljuti korraldati Tallinnas kitarristide ülevaatus. Osa võttis 32 ansamblit. Muidugi on neid rohkem, aga paljud ei sõandanud välja tulla. Ka neist võis ainult 12-ga rahule jääda.*⁷² Võib arvata, et paljud haridusasutuste juures tegutsevad bändid ei julgenud veel žürii ette astuda. Koolides tegutsevatest ansamblitest kirjutab ka Harri Kõrvits 1968. aasta 24. novembri Noorte Hääles: *Kui eelnevalt oli eeskätt juttu klubide tantsuorkestritest, siis peab märkima, et ka koolides ei ole olukord sugugi parem. Sealseil avalikel tantsupidudel pole õhkkond sageli põrmugi intelligentsem. (Paneb imestama, et ükski koolide tantsuorkester ülevaatusel ei esinenud. Ometi mängivad nad avalikel tantsuõhtutel!)*⁷³ Samuti ei olnud žüriil erilisi kiidusõnu Tartus tegutsenud kitarriansamblite kohta. *Orkestritest oli tugevaimaks Tartu Kultuurihoone džässansambel (juh. H. Tarvo), kelle koosmäng oli*

⁶⁹ Salumets, 1998, lk 36.

⁷⁰ Samas, lk 28.

⁷¹ Samas, lk 367.

⁷² Olli, Kitarristid-optimistid, lk 40.

⁷³ Harri Kõrvits, Tantsumuusikast. – Noorte Hääl, 24.11.1968.

hea, mängutase küllalt kõrge. [...] Kuigi Tartu Kultuurihoone kitarristid said eelnimetatud ansamblist kõrgema hinde, ei saa neid päriselt võrrelda, sest repertuaar oli märksa lihtsakoelisem.⁷⁴ Uute bändide hirm tarifitseerimise ees on täiesti arusaadav, kuid sellest hoolimata olid osad muusikainimesed selle poolt, et tarifitseerimise tõttu ei tohi inimeste muusikaharrastus katki jääda, nimelt oli ju ka see kasvatusliku eesmärgiga. Kõik need tarifitseerimised ja atesteerimised, mis on küll vajalikud, ei tohi välja tõrjuda entusiastide, isehakanud pillimeeste puhast mängulusti. Sest entusiaste on küll vähe, aga neid leidub ometi.⁷⁵

Esimesel ansamblite ülevaatusel võisid ansamblid terve enda repertuaari ise valida, hilisematel ülevaatusel olid repertuaarile kindlad kriteeriumid, mida pidi jälgima.⁷⁶ Enamasti pidi tarifitseerimisel mängima lugusid erinevatele tantsustiilidele, muuhulgas pidid ka kõik biitansamblid enda repertuaari lisama mõne valsi ning paar fokstrotti. Ka pidi mängukava koosnema 60% ulatuses Nõukogude, sealhulgas Eesti autorite paladest, kusjuures Eesti autoriteks loeti ainult neid, kes olid arvel Eesti NSV Heliloojate Liidus. Noorte pillimeeste omalooming seetõttu arvesse ei läinud. [...] Seega tohtis tantsupidudel mängiv biitansambel, kelle repertuaaris oli 30-40 pala, ametlikult esitada ainult 6-7 Briti või USA ansambli laulu.⁷⁷ Võib kindlalt väita, et Eestis tegutsenud biitansamblitel oli repertuaaris rohkem lääne artistide laule. Näiteks võib tuua 1965. aastal Tallinnas tegutsema hakanud ansambli, Toonika, kelle repertuaaris olid muuhulgas järgnevad lood: Exodus, Please Please Me, 'Til There Was You, Can't Buy Me Love, From Me to You, End of the World, Mrs. Brown You've Got A Lovely Daughter, I'm A Believer, Shakin' All Over ning Stop the Music.⁷⁸

Aegamööda muutus bändide tarifitseerimine iga-aastaseks tüütuks kohustuseks, mida samas tegemata ka ei saanud jätta. Vastasel korral oleks ansambel esinemisloast ilma jäänud. Tarifitseerimise tulemusest sõltus muusikutele makstav tasu. Enamasti ei olnud tavalistel tantsupidudel saadud raha eriti suur, kuid noortele inimestele siiski piisav motivaator, mis pikemas perspektiivis aitas osta uusi muusikainstrumente ning hädasti vajalikku helitehnikat. Ettemängu tulemusest sõltus ka see, kuhu oli võimalik esinema saada. Tarifitseerimisel jaotati ansamblid kolme

⁷⁴ E. Puur, Panus jääb napiks. – Edasi, 1.4.1967.

⁷⁵ T. Lehtmets, Kerge muusika rasked probleemid. – Edasi, 26.4.1967.

⁷⁶ Salumets, 1998, lk 367.

⁷⁷ Samas, lk 368.

⁷⁸ Samas, lk 93.

erinevasse gruppi vastavalt I, II ning III, mis jagunesid veel omakorda kõik kolmeks kategooriaks (A, B, C). Kõige kõrgem võimalik kategooria oli 1A ning kõige madalam 3C. Kui muusikalisel kollektiivil ei läinud tarifitseerimiskontsert hästi, ning saadi kategooria 3C, pidid nad loobuma kõikidest esinemistest, mis olid väljaspool neile kindlaks määratud kooli või ettevõtet. Kategooria 1A puhul oli aga võimalik käia esinemas isegi väljaspool Eestit – ansambel Optimistid käis juba 1967. aastal Gruusias kontsertreisil, mille kirjeldamine nõuaks kahtlemata uut peatükki, kuid piisab ka selle mainimisest, et nad olid üks Eesti esimesi biitansambleid, kes käis kontsertturneel väljaspool kodumaa piire.

*Tarifitseerimise kroonimata kuningas oli kahtlemata Felix Mandre. [...] Mandre juhatas juba 50ndatest aastatest tolleaegse nimega Rahvaloomingu Maja estraadiosakonda, mis koondas Estonia teatri tiivanurga viie-kuue töölauaga toakesse Eesti kergemuusika kõik hoovad.*⁷⁹ Felix Mandre töötas Eestis välja tarifitseerimissüsteemi, mis oli kasutuses 1980. aastate lõpuni. *Tema kutsel tulid komisjoni ka Eesti levimuusika kõige säravamad tähed Olav Ehalast alustades ning Valter Ojakäär. Gennadi Tanieli, Raimond Lätte ja paljude teistega lõpetades.*⁸⁰ Vaadates atesteerimise žürii liikmeid, ei saa öelda, et tegemist oleks olnud muusikakaugete inimestega. Kahtlemata oli tegemist oma ala asjatundjatega.

Tarifitseerimise eesmärk oli ühtlustada avalikult esinevate ansamblite taset, ühtlasi üritati iga-aastaste tarifitseerimistega hoida kontrolli all ansamblite repertuaari, mis biitansamblitel läks kahtlemata üha enam läänelikuks. Peeter Saul ütles 1974. aasta juulikuu ajalehes Noorus: *Vulgaarne on eitada kerges muusikas kõike seda, mis on sündinud läänemaailmas. Teine – ohtlikum poolus – on aga see, kui me kõike, mis seal tehakse, kohe jaatame. Sellele liimile lähevad eeskätt noored, kel ei ole kogemusi ega kriitikameelt.*⁸¹ Siinkohal pidi sekkuma žürii, kes kontrollis ansamblite repertuaari.

⁷⁹ Urmas Vahe, Tarifitseerimine – miks mängisid pillimehed vanasti paremini ? <http://www.ohtuleht.ee/485618/tarifitseerimine-ndash-miks-mangisid-pillimehed-vanasti-paremini>, [vaadatud 17.5.2015].

⁸⁰ Urmas Vahe, See, et laevadel sõidavad nii head Eesti pillimehed, on väga suures osas Felix Mandre teene = <http://www.ohtuleht.ee/582457/see-et-laevadel-soidavad-nii-head-eesti-pillimehed-on-vaaga-suures-osas-felix-mandre-teene->, [vaadatud 19.5.2015].

⁸¹ Salumets, 1998, lk 372.

Kokkuvõte

Käesolevas töö põhiküsimus oli vokaalinstrumentaalansambli The Beatles jõudmine Nõukogude Eestisse. Samuti oli uurimuses tähelepanu pööratud Eesti esimestele biitmuusikabändidele, sest biitlite muusika oli enamasti üks põhjuseid, miks otsustati ansamblitegevust alustada.

Eestlaste esimestest kokkupuudetest lääne popmuusikaga oli olulisim Marino Marini kvartetti kontsert 1963. aasta 22. märtsil Tallinnas. Sellel ansamblil oli suur roll, kuna nende läänelik muusika hakkas Eestis kostuma väga tihti raadiotes. Samuti võeti paljud nende laulud üle erinevate bändide repertuaari. Marino Marini laule võib ka 50 aastat hiljem leida Eesti bändide mängukavades.

Järgmine peatükk keskendub küsimusele, millal ja kuidas hakati kajastama biitleid Nõukogude Eesti ajakirjanduses. Esimene vokaalinstrumentaalansamblite mainimine toimus juba 1963. aastal, kuid eraldi artikkel biitlitest ilmus alles 1967. aastal. Ajakirjanduses kirjeldati biitleid enamasti tendentslikult. Oli ka mõni üksi erand, kus leiti, et biitlid on levimuusikasse palju panustanud. Paljudes artiklites oli biitleid mainitud, kui Eesti esimeste biitbändide mõjutajaid.

Esimene Nõukogude Liidus välja antud biitlite lugu oli 1967. aastal plaadifirma Melodija kogumikalbumil ilmunud „Girl”. Biitlite originaalplaate oli Eestis väga vähe, kuna see eeldas, et välismaal elavad sugulased oleks need Eestisse saatnud. Enamasti levis biitlite muusika Eestisse piraatraadiojaamade kaudu, mille kuulamine eeldas kannatlikkust, kuna puhast signaali neist kätte saada oli üpris keeruline. Paremas seisus olid inimesed, kes elasid Lääne-Eestis, kuna sinna oli levi parem. Kuulsaimad neist raadiojaamadest olid Radio Luxembourg, Radio Nord ning Radio Caroline. Ka Soome raadio levis Eestisse. 1963. aastal hakkas Soomes tegutsema Sävelradio, kus mängiti väga tihti lääne popmuusikat. Tihtipeale salvestati raadiost sobilikud lood lintidele ning neid linte laenutati, kopeeriti, mille kaudu jõudis muusika rohkemate muusikahuvilisteni. Lintide laenutamisel ümbersalvestamiseks olevat Tartu Riikliku Ülikooli ühiselamute isegi kindel tasu olnud, milleks oli kolm rubla.

Biitlite ja üldisemalt lääne popkultuuri mõjud paistsid Nõukogude Eestis samamoodi silma, nagu teisel pool raudset eesriiet. Kõige paremini sai sellest ehk aru

soengumoe järgi. 1960. aastate alguses oli biitlil nelinimelised potisoengud, mis läksid moodi ka Eesti noorte seas, eriti paistis see aga silma biitansamblite liikmete puhul, kes tahtsid järgida enda iidolite soenguid ning riietumisstiili. Küll ei mindud stiili jälgimisega liiale, sest vastasel juhul võis ilma jääda esinemisloast.

Töö teine suurem osa on Eesti esimestest biitansamblitest. Just nende kaudu hakkas lääne muusika jõudma suurema kuulajaskonnani. Kuid enne, kui esimesed bändid said astuda publiku ette, oli vaja ületada mõned probleemid. Näiteks tuli tihtipeale elektri- või basskitarr endale ise ehitada, sest kaubandusvõrgust oli neid väga raske muretseda, samuti oli probleeme sobiva võimenduse leidmisega. Siinkohal olid noored muusikahuvilised üpris leidlikud – võimenditeks kasutati kohati kinode helivõimendeid, kui neid kuskilt leida ei olnud, sobisid kitarrivõimenditeks ka kodused raadiod ning radioolad. Samuti ei olnud enne 1964. aastat saada kitarriohvit, millest õppida enda esimesed akordid ja teha selgeks põhitõed kitarrikohta. 1960. aastate biitmuusikuid iseloomustab leidlikkus ning järjepidevus. Erinevaid takistusi oli palju, suurimaks neist sobiliku tehnika puudumine, kuid sellest ei lastud ennast häirida, sest tahe biitmuusikat mängida oli suur.

Nõukogude Eestis ei võinud muusikalised kollektiivid esineda enne kui oli läbitud tarifytseerimine. See kujutas endast žüriile esinemist, mille järel määrati kindlaks ansambli tase ning anti vastav kvalifikatsioon, millest sõltus see, kus bänd mängida võis ning mis oli muusikutele makstav ametlik tasu. Kindlaks oli määratud ka repertuaar, mis pidi suures osas koosnema Nõukogude Liidu autorite teostest, samuti pidi olema repertuaaris piisavalt erinevaid laule, mis võimaldaks publikul erinevaid tantse tantsida. Tarifytseerimise oluline eesmärk oligi repertuaari kontroll ning bändide hindamine.

Bibliograafia

Bratersky, Alexander, Back in the USSR: the Beatles Shaped a Generation in Soviet Russia = <http://www.telegraph.co.uk/sponsored/rbth/culture/9663838/beatles-ussr-soviet-russia.html>

Junttila, Veli, Suomi 1963: Beatles listaykköseksi – kertaheitolla = <http://www.ts.fi/mielipiteet/kolumnit/551421/Suomi+1963+Beatles+listaykköseksi++kertaheitolla>

Kapp, Eugen, Музыка и жизнь. – Советская культура, 27.08.1963

Kass, K., Kerge muusika rasked probleemid. – Edasi, 26.11.1966

Kõrvits, Harri, Tantsumuusikast. – Noorte Hääl, 24.11.1968

Lehtmets, T., Kerge muusika rasked probleemid. – Edasi, 26.4.1967

Lään, Vello, Biitlite ansambel küsimärgi all. – Edasi, 7.5.1967

Niineste, Mart, Muhu monoloogid: Ifi esimene Kitarr. – Kitarr nr 10, 2013

Ojakäär, Valter, 2010, Eesti Levimuusika ajaloost 4, Oma laulu leidsime üles, Tallinn

Olli O., Kitarristid-optimistid, Kultuur ja Elu nr 5, 1967. lk 40-41

Pall, Ilmar, NOLK, KEDA KEEGI EI TEADNUD: Eesti viimaste aastakümnete tuntuim levilaulja Ivo Linna räägib Ilmar Pallile neist aegadest, mil ta nimi veel palju ei öelnud ehk noorusaastatest kuuekümnendail, = <http://kes-kus.ee/nolk-keda-keegi-ei-teadnud-eesti-viimaste-aastakumnete-tuntuim-levilaulja-ivo-linna-raagib-ilmar-pallile-neist-aegadest-mil-ta-nimi-veel-palju-ei-oelnud-ehk-noorusaastatest-kuuekumnendail>

Pelyushonok, Yury, 2004, Strings for a Beatle Bass : the Beatles Generation in the USSR, Ottawa

Puur, E., Panus jääb napiks. – Edasi, 1.4.1967.

Robertson, Horace B. Jr. Law and Contemporary Problems, vol. 45, No. 1, International Telecommunications, Winter 1982) [e-raamat] = <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1191296?uid=3737920&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21106570949673>

Salumets, Vello, 1998, Rockrapsoodia, Tallinn.

Vahe, Urmas, See, et laevadel sõidavad nii head Eesti pillimehed, on väga suures osas Felix Mandre teene, <http://www.ohtuleht.ee/582457/see-et-laevadel-soidavad-nii-head-eesti-pillimehed-on-vaga-suures-osas-felix-mandre-teene>

Vahe, Urmas, Tarifitseerimine – miks mängisid pillimehed vanasti paremini,
<http://www.ohtuleht.ee/485618/tarifitseerimine-ndash-miks-mangisid-pillimehed-vanasti-paremini>

Valme, Valner, Biitlid kui eesti kultuuri tüvitekst =
<http://arvamus.postimees.ee/2706326/biitlid-kui-eesti-kultuuri-tuvitekst>

Publitseerimata allikad

Küsitlused:

Tiivel, T. s. 1952 toimumise aeg 20. märts 2013, interneti küsitlus (autori valduses)

Karmo, M. s. 1944 toimumise aeg 20. märts 2013, interneti küsitlus (autori valduses)

Summary

Back in the U.S.S.R. - the Beatles Reaching the Soviet Estonia and the Emergence of Local Beat Music

The main goal of this thesis is to determine how the music of The Beatles made it to the Soviet Estonia. The secondary goal is to see how the first Estonian beat music bands formed and what kind of obstacles they had to cross, in order to play the music they wanted. The role of these bands is crucial, because largely due to them, the music of The Beatles was heard by a larger audience.

The first paragraph examines who were the first pop-music bands that made it to Estonia, and why they were important. Most important of them was the Marino Marini quartet. Some of their songs are to this day being played by Estonian bands.

The Soviet journalists usually had little to no access to foreign newspapers. This explains why the first Estonian article about The Beatles was published as late as 1967, although it must be noted that by then many Estonian bands were already performing their songs, and most of the youth were aware who The Beatles were. In the Soviet Estonian articles, The Beatles were usually described as longhaired musicians, who were setting a bad example to the Soviet youth.

The music of The Beatles mostly made it to Estonia from the so-called pirate radio stations. The most well-known of them were Radio Luxembourg, Radio Nord and Radio Caroline. Also, somewhat available to local youth was the famous Finnish radio station Sävelradio. The music was recorded directly from radio onto tapes, which in turn were later borrowed, duplicated as well as sold. Such extreme measures were needed because the first song by The Beatles only appeared on a Soviet-issued record in 1967. The first Soviet long play record with their music came out in 1972.

Probably the best indicator to determine the impact The Beatles and the Western pop culture had during the Soviet era, were the looks of youth, including the distinctive clothing and “inappropriately” long hairstyles.

The other main goal of this thesis is to examine the first Soviet Estonian beat music bands, and what were the difficulties that had to overcome. One of the biggest problems was that there were no instruments nor suitable sound equipment available. Because of the scarcity, one could usually not buy an electric guitar from a store. That

is where the ingenuity of young musicians played its part – the will to play music was so immense, the obstacles like constructing their own instruments and amplifiers proved not to matter.

In the Soviet Estonia a band could not perform in public before their repertory and skills were judged by a qualified jury, who issued the bands classifications. These classifications declared where the bands could play and how much they were to be paid.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Karl Anton (sünnikuupäev 20.02.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
bakalaureusetöö „Back to the U.S.S.R.“. Vokaalinstrumentaalansambli *The Beatles* jõudmine Nõukogude Eestisse ning kohaliku biitmuusika teke,

mille juhendaja on Mati Laur,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 25. mai 2015